

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ У СФЕРІ ОСВІТИ

ЧАЛА Ю. В.

кандидат економічних наук

Суми

Проблема взаємодії та взаємного збагачення культур завжди була актуальною, але не стояла так гостро, як у цей час, коли в усьому світі відбуваються масштабні зміни як у соціально-економічній, так і в духовній сферах суспільства. З одного боку, ці зміни сприяють підвищенню рівня життя в окремих країнах, створенню нових технологій, успішному розвитку багатьох галузей науки. З іншого – не можна не визнати і неминучих негативних наслідків цього явища. Зберігається, а часом і збільшується дуже значний розрив на рівні соціально-економічного розвитку окремих регіонів, що, у свою чергу, перешкоджає духовному зближенню етнічних сукупностей і встановленню взаєморозуміння між представниками різних культур.

У суспільстві назріла нагальна потреба в міжнародному впливі і виробленні загальних позицій при вирішенні таких глобальних проблем, як екологічні кризи, міжнаціональна ворожнеча, релігійна нетерпимість, тероризм тощо. Передусім мова йде про об'єднання міжнародних зусиль у сфері науки й освіти, коли, відповідно, зростає роль освіти як посередника й однієї з рушійних сил на шляху до зближення і співробітництва окремих регіонів і країн.

Сьогодні розвиток системи вищої освіти тієї чи іншої держави визначає її становище на світовій арені не меншою мірою, ніж традиційні економічні показники, такі як багатство природних ресурсів і надр, розмір

території, чисельність населення. Безумовно, у цих умовах важко переоцінити роль освіти як носія і провідника нових соціальних тенденцій. Саме освіті, зокрема вищій, належить провідна роль у підтримці й поширенні моральних і культурних цінностей нового, глобального типу, що, не відхиляючи національних пріоритетів, змогли б стати основою і стимулом інтеграційних тенденцій у сучасному світі. Оскільки процес інтеграції неоднозначний, визначення його, запропоновані різними вченими в різні роки, стосуються різних сфер, а також істотно розрізняються, маючи, однак, спільну доміную. Інтеграція у сфері освіти – це цілісна, поліструктурна, багатоаспектна і багатозначна соціальна система, що виступає фактором перетворення суспільства.

Економічна інтеграція є підґрунтям для соціальної інтеграції взагалі й у сфері освіти зокрема. Зазначимо кілька основних, найбільш загальних напрямів економічної інтеграції, що знаходять своє продовження в освіті:

1. Міжнародний розподіл праці. Чим вищий рівень розвитку країни, тим більш нагальною потребою стає для неї участь у міжнародному розподілі праці й у зовнішньоекономічних зв'язках. Міжнародний розподіл праці – це об'єктивна основа міжнародного обміну товарами, послугами, знаннями, основа розвитку виробничого, торгового і науково-технічного співробітництва між країнами, незалежно від рівня їхнього економічного розвитку і державного устрою.

2. Міжнародне переміщення виробничих і фінансових ресурсів. Воно може відбуватися у формі міжнародних кредитів чи закордонних інвестицій. В останні десятиліття переміщення великих фінансових потоків націлене на допомогу країнам, що розвиваються, і країнам перехідного періоду у формуванні й удосконаленні їхніх освітніх систем. Фінансування здійснюють-

ся за рахунок коштів, які відраховуються міжнародними донорськими організаціями.

3. Інтернаціоналізація продуктивних сил. Поряд із виробничим співробітництвом і переміщенням виробничих ресурсів відбувається обмін технологічними знаннями, ноу-хау. Головна роль у цьому процесі належить технічній і вищій професійній освіті, створенню технопарків. Зростає значення транснаціональних корпорацій, що спонукають освітні системи розвинених країн до обміну досвідом, зближення і співробітництва, і в підсумку – до інтеграції до світового освітнього простору (СОП).

У науковій літературі таке поняття, як єдиний світовий освітній простір, існує як термін уже більше десяти років. Вважається, що світовий освітній простір – це один із головних факторів безперервності освіти при збереженні основних елементів її системи, що дає формально рівні освітні можливості. Варто зазначити, що сучасні національні та регіональні освітні системи, підпорядковуючись глобальним інтеграційним імпульсам, рухаються у бік зближення і взаємодії з різною інтенсивністю і послідовністю. Із цього погляду можна виділити в СОП три типи макрорегіонів:

1. Регіони – генератори інтеграційних тенденцій: Західна Європа, Північна Америка, Азіатсько-Тихоокеанський регіон. У цих регіонах узгоджено й активно діють кілька факторів, що зумовлює їх високий інтеграційний потенціал. З одного боку, це високий рівень соціально-економічного розвитку регіонів і розвинена соціальна інфраструктура, що забезпечує загальнодоступність освіти. З іншого – динамічний розвиток освітніх систем зумовлений участю цих країн у реалізації великих міжнародних освітніх програм. Зародженню і поширенню інтеграційних процесів у вищій школі цих регіонів сприяють великі інвестиції в освіту, відкритість освітніх систем, їх багаті культурні і педагогічні традиції.

2. Регіони, що позитивно реагують на інтеграційні тенденції у сфері освіти: Центральна і Східна Європа, країни США, Латинська Америка, деякі арабські країни. Серед передумов для їхньої інтеграції до СОП можна назвати великі людські ресурси, прагнення до реформування освітніх систем, важливу роль освіти в соціально-економічному розвитку. При цьому на шляху входження цих регіонів до СОП залишається чимало перешкод. Найбільш серйозними з них є недостатнє фінансування сфери освіти, зокрема вищої школи, процес її реформування без урахування потреб регіонів, нестача висококваліфікованих кадрів, слабкий розвиток технологій дистанційної освіти.

3. Інертні регіони: африканські країни до півдня від Сахари, ряд держав Південної Азії, островні держави Тихого й Атлантичного океанів. Великий вплив на розвиток освітніх систем цих регіонів мають такі негативні фактори, як низький рівень соціально-економічного розвитку цих регіонів, і як наслідок, – слабке фінансування освіти та низька її якість. Водночас не можна не звернути уваги на ряд особливостей, що могли б стимулювати інтеграцію освітніх систем цих регіонів до СОП: великі людські і природні ресурси, прагнення до субрегіональної інтеграції в освіті на фоні зміцнення політич-

ної стабільності, організаційна і фінансова підтримка з боку ЮНЕСКО [3].

Відповідно до наведеної класифікації ми відносимо Україну до другої групи, тобто до регіонів, що позитивно реагують на інтеграційні тенденції в освіті. Незважаючи на безліч невирішених проблем у цій сфері – наслідок «закритості» освітньої системи, недостатнє фінансування, низька зацікавленість у співробітництві з боку потенційних закордонних партнерів та ін. – в Україні наявне прагнення до інтеграції до СОП.

Багато публікацій міжнародних організацій із проблем освіти посилаються на глобалізацію, підкреслюючи, що в умовах глобалізації світової економіки і посилення міжнародної конкуренції інвестиції в освіту стали життєво важливою умовою майбутнього економічного зростання будь-якої країни.

Можна виділити такі основні причини інтернаціоналізації вищої освіти:

- ✦ *політичні* – демократизація світової спільноти, розвиток інтеграційних процесів у політичній і соціальній сферах;
- ✦ *економічні* – глобалізація економіки і технологій, вимоги світового й регіональних ринків праці;
- ✦ *культурні й ідеологічні* – зростання міжнародної відвертості та діалог національних культур, який розвивається;
- ✦ *академічні* – інтернаціональний характер наукових знань, універсальна основа освіти і науково-дослідної діяльності, формування міжнародних стандартів якості;
- ✦ *інформаційні* – нові інформаційні технології, глобальні мережі.

Таким чином, інтернаціоналізація – це об'єктивний процес стійкої взаємодії і взаємовпливу національних систем вищої освіти на основі загальної мети і принципів, що відповідає потребам світової спільноти і відображає прогресивні тенденції нового століття.

Очевидно, сьогодні з більшою ймовірністю можна говорити про значне посилення тенденцій інтернаціоналізації освіти, збільшення питомої ваги її міжнародної складової, зокрема під впливом тенденцій глобалізації економіки, розвитку сучасних глобальних інформаційних мереж [2]. Однак у академічному співтоваристві немає єдиної думки щодо питання інтернаціоналізації вищої освіти. На основі вивчення світових тенденцій, аналізу стану кращих зразків педагогічного знання і досвіду в різних країнах, визначення нових функцій і вимог до вищої школи ЮНЕСКО ініціює розробку рекомендацій щодо розвитку процесів інтернаціоналізації, створення нормативної основи міжнародної співпраці у сфері вищої освіти.

Можна сказати, що поряд із позитивними факторами на шляху до інтеграції вищої освіти існує безліч бар'єрів і складностей, що кореняться в суспільних протиріччях і, як наслідок, у парадоксах актуального стану вищої школи.

Цілісна політика Європейського Союзу, яка розробляється і здійснюється в галузі вищої освіти в останні десятиріччя, сприяє формуванню наднаціональних

інститутів, послідовній роботі зі створення загальноєвропейської системи вищої освіти. Важлива особливість політики ЄС у даній сфері полягає у взаємодії створених наднаціональних інститутів, перш за все Генерального Директорату освіти і культури Європейської Комісії і національних органів у створенні загальноєвропейських інформаційних і координаційних структур, розробці загальноєвропейських програм у сфері вищої освіти з виділенням фінансових коштів для їх реалізації.

Особливістю останніх років є цілеспрямована спільна діяльність європейських країн із формування загальноєвропейської системи освіти в межах Болонського процесу та створення європейського простору вищої освіти. З 1999 р. європейське освітнє співтовариство живе під знаком Болонського процесу.

Протягом останніх років Україна рішуче крокувала до цієї події. Приєднання України до Болонського процесу зумовило здійснення важливих змін у системі вищої освіти. Відповідно до зазначеної угоди запроваджено кредитно-модульну систему організації навчального процесу на перших курсах вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, підготовлено програми навчання (експериментальні навчальні плани), адаптовано шкалу оцінювання знань студентів навчальних закладів та учнів шкіл, розроблено методику перерахування обсягу навчального навантаження чинних навчальних планів у кредити, адаптовано

до європейських вимог вищої освіти окремі документи (інформаційний пакет, академічна довідка, додаток до диплома). Розроблено і схвалено колегією МОН та громадською колегією новий Перелік галузей знань, бакалаврських програм підготовки фахівців у вищих навчальних закладах України.

ВИСНОВКИ

Отже, Україна тільки на початку шляху і стоїть перед великими проблемами, найважливіша з яких – проблема якості освіти. Приєднавшись до Болонського процесу, національна вища школа відкриває для себе можливість набути нових позитивних рис, що складаються на основі інтеграційних тенденцій, а також визначити своє місце і роль на теренах європейського освітнього простору. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Анхольт С.** Создание бренда страны / С. Анхольт // Бренд-менеджмент.– 2007.– № 1.– С. 36 – 44.
- 2. Талалова Л. Н.** Интеграционные процессы в образовании: контекст противоречий : Монография / Л. Н. Талалова.– М. : Изд-во РУДН, 2003.– С. 56.
- 3. Тимошенко З. І.** Соціально-політичні аспекти та перспективи участі України в Болонському процесі // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Україна – суб'єкт європейського освітнього простору».– К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005.– С. 9.